

Üçüncü Hastalık: “Gurur”dur.

Üçüncü Hastalık: “Gurur”dur.

Evet, gurur ile insan maddî ve manevî kemalât ve mehasinden mahrum kalır. Eğer gurur sâikasıyla başkaların kemalâtına tenezzül etmeyip kendi kemalâtını kâfi ve yüksek görürse o insan nâkıstır. Böyle insanlar, malûmat ve keşfiyatlarını daha yüksek görmekle, eslâf-ı izamın irşadat ve keşfiyatlarından mahrum kalırlar. Ve evhama maruz kalarak bütün bütün çizgiden çıkarlar. Halbuki eslâf-ı izamın kırk günde yaptıkları bir keşfiyatı, bunlar kırk senede bulamazlar.

Üçüncü Hastalık: “Gurur”dur.

Buradaki **gurur**, insanın kendisini olduğundan büyük görmesi, kendi aklına, bilgisine, kabiliyetine ve manevî hâline fazla güvenmesi demektir. Gururlu insanın en büyük problemi şudur: **Kendi eksikliğini göremediği için eksikliğini tamamlayamaz.** Hasta olduğunu kabul etmeyen adam doktora gitmez; cahilliğini kabul etmeyen adam da öğrenemez. Nefis ise insana sürekli, **“Sen biliyorsun, sen anlıyorsun, sana kim ne öğretecek?”** diye fısıldar. İşte ilerlemenin önündeki ilk perde budur.

Gurur Nedir?

Gurur, insanın kendisindeki ilim, ibadet, makam, mal, güzellik veya kabiliyet sebebiyle **kendine fazla güvenmesi ve kendisini olduğundan büyük görmesidir.** Kelimenin aslında **aldanma** manası da vardır. İnsan kendi meziyetlerine aldanır ve noksanlarını göremez.

Kibir Nedir?

Kibir, insanın kendisini başkalarından üstün görmesi, hak karşısında eğilmemesi ve insanları küçümsemesidir. Peygamberimiz ﷺ kibri, **“Hakkı reddetmek ve insanları küçümsemek”** diye tarif etmiştir. Yani kibir daha çok **başkasına karşı üstünlük taslama** şeklinde ortaya çıkar.

Aralarındaki Temel Fark

Gurur daha çok insanın **kendi kendisi hakkındaki yanlış kanaatidir**: “Ben yeterliyim, ben iyiyim, benim ilmim kâfi.” Kibir ise bunun dışarıya taşmış hâlidir: **“Ben ondan üstünüm, ondan öğrenecek değilim, onun sözüne tenezzül etmem.”**

Bir Misalle

Bir âlim, **“Benim ilmim bana yeter, daha öğrenmeme gerek yok.”** derse bu **gururdur**. Aynı kişi, **“Şu adam kim oluyor da bana bir şey öğretecek?”** diyerek onu küçümser ve doğru sözünü kabul etmezse bu **kibirdir**.

Gurur: “Ben çok büyüğüm.”

Kibir: “Ben senden büyüğüm.”

Gurur insanı **kendi kemâline aldanmaya**, kibir ise **başkalarını küçümsemeye ve hakikati reddetmeye** götürür. Çoğu zaman gurur içeride başlar, kibir olarak dışarıya çıkar.

Ucb ile de Karıştırmamak Gerekir

Ucb, insanın kendi amelini ve meziyetini beğenmesidir. **Gurur**, bunlara aldanıp kendini emniyette ve yeterli görmesidir. **Kibir** ise bu üstünlük duygusunu başkalarına karşı kullanmasıdır.

Kısaca: **Ucb “kendini beğenmek”, gurur “kendine aldanmak”, kibir ise “kendini başkasından üstün görmek”tir.**

Kibir, insanın **hak ve hakikati kabul etmeyip kendisini başkalarından üstün görmesidir**. Kibrin temelinde cehalet ve insanın kendi aczini unutmaması vardır. Allah’ın sonsuz kudret ve azametini bilen kişi, kendisine büyüklük payı çıkaramaz.

Kibriya ve azamet yalnız Allah’a mahsustur. Aciz, kusurlu ve her an Allah’a muhtaç olan insanın kibirlenmesi ise hakikatte büyük bir gaflettir.

Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre Resûlullah ﷺ, Allah Teâlâ’nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي، وَالْعِظْمَةُ إِزَارِي، فَمَنْ نَازَعَنِي
وَاحِدًا مِنْهُمَا قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ

“Allah Azze ve Celle buyurdu ki: **Kibriya benim ridâm, azamet benim izârımdır. Kim bu ikisinden birinde benimle çekişmeye kalkarsa onu ateşe atarım.**” (Ebû

Aciz, muhtaç ve fânî insanın kendisini büyük görmesi, Allah’a mahsus olan kibriya sıfatından kendisine pay çıkarmaya kalkmasıdır.

Resûlullah ﷺ buyurmuştur:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ

“Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremez.”

Bir sahâbî, “İnsan elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını sever.” deyince Efendimiz

ﷺ şöyle buyurdu:

إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، الْكِبْرُ بَطْرُ الْحَقِّ وَغَمَطُ النَّاسِ

“Allah güzeldir, güzelliği sever. **Kibir; hakkı reddetmek ve insanları küçümsemektir.**” (Sahih Müslim, 91)

Evet, gurur ile insan maddî ve manevî kemalât ve mehasinden mahrum kalır.

Gurur insanı hem dünyevî hem manevî güzelliklerden mahrum eder. Mesela bir usta düşünelim. Yıllardır iş yapıyor diye, kendisinden daha tecrübeli bir ustanın tavsiyesini dinlemiyor: **“Ben bu işi zaten biliyorum.”** diyor. Sonunda aynı hataları tekrar ediyor. Maneviyatta da böyledir. İnsan, **“Ben namazımı kılıyorum, dersimi okuyorum, bazı şeyleri de biliyorum.”** diyerek nefsinin yeterli görürse, ihlâsını, takvasını, marifetini artıracak nasihatlere kulak kapatır. **Gurur, insanın önüne görünmez bir perde koyar.**

İnsan topraktan yaratılmıştır ve yine toprağa dönecektir; böyle bir varlığın kibirlenmesi manasızdır. İnsan başlangıçta **bir damla su**, sonunda ise kabirde çürüyüp dağılan bir bedendir. Bu hakikat gururu kırmalıdır.

Hazret-i Ebu Bekir (r.a) buyuruyor ki: Kibirden sakının. Topraktan yaratılıp, yine toprağa dönecek olan bir varlığın kibirlenmesi, bugün var, yarın yok olan bir varlığın kendini beğenmesi ne kadar anlamsızdır.

- **Doğru sözü ve haklı tenkidi kabul etmemek**, kusurunu söyleyene kızmak, insanları küçümsemek ve alaya almak kibir alametidir.
- Mal, makam, güzellik, gençlik, akıl ve zekâ **geçicidir**. Bunlarla övünmek, fâni bir şeye dayanarak üstünlük taslamaktır.
- Zenginlik fakiri, makam altında bulunanları, ilim ise az bilenleri **küçümsemeye sebep olmamalıdır**.
- Gençlik ve güzellik kısa zamanda gider; **yüz kırışır, saç ağarır, beden kuvvetten düşer**. Bunlarla gururlanmak aldanmaktır.
- Akıl ve zekâsıyla kibirlenen insan, aslında o nimetin **kendisine ait olmadığını unuttur**.
- İlim de Allah'ın bir ihsanıdır. **İlim arttıkça tevazu artmalıdır; kibir artıyorsa ilim maksadına ulaşmamış demektir**.
- İlim sahibinin en büyük tehlikelerinden biri **kendisini yeterli ve üstün görmesidir**.
- Bir âlimin, **“Benim ilmim bana yeter.”** diyerek başka âlimlerin fikir ve irşadlarından yüz çevirmesi büyük bir noksanlıktır.
- Gururlu insan zamanla **kusurlarını fazilet, yanlışlarını doğru** görmeye başlayabilir.
- Netice olarak: **Kibir insanı istifadeden mahrum eder; tevazu ise ilmi, fazileti ve insanın derecesini artırır**.

Ey nefis! Sende biraz bilgi varsa, o bilgi seni niçin daha mütevazı yapmıyor? Birkaç kitap okudun diye âlim mi oldun? Birkaç hakikati anladın diye hakikatin sonuna mı geldin? Birkaç güzel amel yaptın diye kurtuluş senedini mi aldın? **Senin bildiğin, bilmediklerinin yanında bir damla bile değildir**. Sana verilen kabiliyet de senin imalâtın değildir. Öyleyse neyinle gururlanıyorsun?

Allah Teâlâ buyurur:

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ

“Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları âyetlerimden uzaklaştıracam.” (A'râf, 7/146)

İşte gururun en büyük tehlikesi budur. İnsan sadece insanlardan değil, **hakikati görmekten de mahrum olabilir**. Nefis, “Ben biliyorum.” dedikçe hakikate karşı perde kalınlaşır.

Büyüklenmek, büyüklük taslamak, ululuk iddia etmek. Kendini başkalarından yüksek görerek onları aşağılamak. Şeytan'a ait bir özellik olan kibir, onun Hz. Adem'e secde etmesini

engellemişti. Cenab-ı Allah bunu Kur'ân-ı Kerim'de şöyle anlatmaktadır:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ ۖ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ
وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

Meleklerle: “Âdem’e secde edin!” dediğimizde İblîs dışındakiler derhal secdeye kapandı. İblîs ise direnerek bundan kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu.

Bakara Sûresi(2) 34. Ayet

Eğer gurur sâikasıyla başkaların kemalâtına tenezzül etmeyip kendi kemalâtını kâfi ve yüksek görürse o insan nâkıstır.

Yani gururu sebebiyle başka insanların güzel taraflarından istifade etmeyi kendisine yakıştıramazsa... Buradaki **“tenezzül etmemek”**, “Ben ondan öğrenecek değilim.” tavrıdır. Mesela genç bir insan, yaşlı ve tecrübeli birinin sözünü yalnızca eski bulduğu için küçümseyebilir. Bir talebe, hocasının tavsiyesini, **“Ben zaten araştırıyorum.”** diyerek reddedebilir. Bir insan kendisinden daha az tahsilli gördüğü birinin doğru sözünü bile kabul etmeyebilir. Çünkü nefis hakikatin kimden geldiğine değil, **kendisinin kimden öğrendiğine** takılır.

Mütevazî insan şöyle der: **“Bu söz doğruysa alırım.”** Gururlu insan ise şöyle düşünür: **“Ben bunu ondan mı öğreneceğim?”** İşte ikinci cümle insanı hakikatten mahrum bırakır. Bazen senden küçük biri sana doğruyu söyler. Bazen öğrencin sana bir yanlısını gösterir. Bazen eşin, arkadaşın veya çocuğun senden daha doğru düşünür. **Hakikati kabul etmek küçülmek değil, büyüme**dir.

“Ben Bilirim” Deme, Bilene Sor

Allah Teâlâ buyurur:

فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

“Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.” (Nahl, 16/43)

Bu âyet, insanın kendi aklını yeterli görmemesi gerektiğini öğretir. Demek ki **bilmeyenin bilene müracaat etmesi bir noksanlık değil, Kur’ân’ın emridir**. Gurur “Sorma, kendin bil.” der; Kur’ân ise “Bilmiyorsan sor.” der.

Allah Teâlâ buyurur:

وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ

“Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen biri vardır.” (Yûsuf, 12/76)

Bu âyet doğrudan nefse vurur: Ey nefis! Ne kadar bilersen bil, **senden daha çok bilen vardır**. Öyleyse kendi malumatını son nokta zannetme. İlim arttıkça gururun değil, tevazuun artmalı.

“Kendi kemalâtını kâfi ve yüksek görürse o insan nâkıstır.”

Kendisini tamam olmuş gören aslında noksandır. Çünkü gerçek kemal sahibi insan, eksiklerini daha fazla görür. Dağın eteğindeki adam dağı küçük zanneder; yükseldikçe ne kadar büyük olduğunu fark eder. İlim de böyledir. Az bilen, **“Biliyorum.”** demeye daha meyillidir. Derinleşen ise meselenin ne kadar geniş olduğunu görür.

Bir Bardak Misali

Bir bardağın yarısı suyla doluysa, daha çok su alabilir. Fakat bardağın ağzına kadar dolu olduğunu zannedersen içine hiçbir şey koyamazsın. Gururlu insanın kalbi de böyledir. Nefis der ki: **“Ben doluyum.”** Böylece ilim, nasihat ve hikmet içeri giremez. Halbuki insan, **“Rabbim, ben muhtacım; bilmediğim çok şey var.”** dediği ölçüde öğrenmeye açılır.

Nefse Vuran Taraflı

Ey nefis! Sen kendini kâmil gördüğün anda tekâmülün durur. **“Ben oldum.” dediğin gün, aslında düşmeye başladığın gündür**. Çünkü kemal yolunun kapısını kendi elinle kapatırsın. Sana nasihat edilince hemen kendini müdafaa etme. Belki sana söylenen söz, senin yıllardır göremediğin yarana dokunuyordur.

Böyle insanlar, malûmat ve keşfiyatlarını daha yüksek görmekle, eslâf-ı

izamın irşadat ve keşfiyatlarından mahrum kalırlar.

Yani kendi bilgilerini, anlayışlarını, yorumlarını ve keşiflerini geçmiş büyüklerin bilgilerinden üstün görürler. Bugünkü ifadeyle insan şöyle diyebilir: **“Eskiler bunları bilemezdi. Artık çağ değişti. Ben meseleye daha farklı bakıyorum.”** Yenilik elbette mümkündür; fakat burada eleştirilen şey yenilik değil, **gururla geçmişin birikimini küçümsemektir.**

Bir adam düşünelim. Dedelerinden kendisine büyük bir hazine kalmış. Fakat, **“Ben başkasının malını kullanmam.”** diyerek hazineyi açmıyor ve ömrünü fakirlik içinde geçiriyor. Eslâfın ilmi de böyledir. Bizden önce binlerce âlim, müfessir, muhaddis ve mürşid düşünmüş, araştırmış, yanlış yolları görmüş, doğru yolları göstermiştir. **Gurur insanı bu mirastan mahrum eder.**

Kendini Büyük Görme

Allah Teâlâ buyurur:

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۚ

“İnsanları küçümseyip yüz çevirme, yeryüzünde böbürlenerek yürüme; Allah, kendini beğenip övünen hiç kimseyi şüphesiz ki sevmez.”

(Lokmân, 31/18)

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۚ إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ
طُولًا

Yeryüzünde böbürlenerek yürüme, çünkü sen ne yeri delebilir ve ne de boyca dağlara ulaşabilirsin.

İsrâ Sûresi(17) 38. Ayet

Başkalarının kemâlâtına tenezzül etmemek de bu gururun bir çeşididir. **“Ben ondan mı**

öğreneceğim?” demek, insanın manevî yüzünü başkasına çevirmesidir.

Resûlullah ﷺ buyurmuştur:

وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ

“Kim Allah için tevazu gösterirse Allah onu yükseltir.” (Sahih Müslim, 2588)

Nefis bunun tam tersini söyler: **“Yanlışını kabul edersen küçülürsün. Ondan öğrenirsen küçük düşersin.”** Hadis ise, “Hayır; Allah için başını eğersen Allah seni yükseltir.” diyor.

Ve evhama maruz kalarak bütün bütün çizgiden çıkarlar.

İnsan sağlam ölçülere müracaat etmeyince kendi düşüncelerini hakikat zannetmeye başlar. Bir düşünce gelir, hoşuna gider; **“Demek mesele böyleymiş.”** der. Sonra o düşüncenin üzerine başka fikirler bina eder. Kontrol mekanizması olmadığı için hata büyür. Başlangıçta birkaç santimlik sapma, uzun bir yolda kilometrelerce ayrılığa dönüşür.

Denizde giden bir geminin rotası başlangıçta yalnızca **birkaç derece** yanlış olsa, ilk anda fark fazla görünmez. Fakat yüzlerce kilometre sonra gemi bambaşka bir yere çıkar. Manevî meselelerde de Kur’ân, sünnet ve sağlam ilim geleneği insanın pusulasıdır. **“Ben kendi aklımla yolu bulurum.”** diyerek pusulayı atan adam, ilk anda değilse bile ileride ciddi şekilde sapabilir.

Gururun En Tehlikeli Hâli

En tehlikeli gurur, insanın yanlış yaptığını bile fark ettirmeyen gururdur. Çünkü günah işleyen bir insan, **“Ben günah işledim.”** derse tevbe edebilir. Fakat yanlış düşüncesini hakikat zanneden insanın dönmesi daha zordur. Çünkü tedavi edilmesi gereken şeyi meziyet sanmaktadır. **Gurur, bazen kusuru insana kemal gibi gösterir.**

Halbuki eslâf-ı izamın kırk günde yaptıkları bir keşfiyatı, bunlar kırk senede bulamazlar.

Burada geçmiş büyüklerin ilmî ve manevî birikiminin kıymeti anlatılıyor. Bir insan, kendinden önce yürünmüş yolu reddederse her şeyi yeniden keşfetmek zorunda kalır. Bir âlimin yıllarca öğrendiği bir meseleyi talebesine birkaç saatte öğretmesi gibi... Talebe, **“Ben kendim bulacağım.”** derse belki yıllarca uğraşır.

Merdiveni Reddetmek

Önünde yüz basamaklı bir merdiven var. Senden önce insanlar o merdiveni kurmuş. Sen ise, **“Ben kimsenin yaptığı merdivene çıkmam.”** diyerek duvara çıplak elle tırmanmaya çalışıyorsun. İşte gururun yaptığı budur. **Tevazu hazır merdivenden istifade eder; gurur ise aynı yüksekliğe ulaşmak için ömrünü tüketir.**

Allah Teâlâ buyurur:

فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى

“Öyleyse kendinizi temize çıkarmayın. Kimin takvâ sahibi olduğunu en iyi O bilir.” (Necm, 53/32)

Nefis, kendi ibadetini, ilmini, hizmetini ve güzel hâllerini büyütmeye meyillidir. Fakat Allah, **“Kendinizi üstün ve temiz görmeyin.”** buyuruyor. Çünkü insan kendi kusurlarını tam göremez.

Allah Teâlâ buyurur:

الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

“Onlar sözü dinler ve onun en güzeline uyarlar.” (Zümer, 39/18)

Müminin ölçüsü, **“Bunu kim söyledi?”** değil, **“Bu söz doğru mu?”** olmalıdır. Hakikat bir çocuktan da gelse, talebeden de gelse, senden daha aşağı gördüğün birinden de gelse kabul etmek kemâldir.

“Her adam için, heyet-i içtimaiyede görmek ve görünmek için mertebe denilen bir penceresi vardır. O pencere kamet-i kıymetinden yüksek ise, tekebbür ile tetavül edecek; eğer kamet-i kıymetinden aşağı ise, tevazu’ ile tekavvüs edecek ve eğilecek, tâ o seviyede görsün ve görünsün. İnsanda büyüklüğün mikyası; küçüklüktür, yani tevazudur. Küçüklüğün mizanı; büyüklüktür, yani tekebbürdür.” Mektubat

Asıl Ders

Bu parçanın özü şudur: **Gurur, insanın öğrenme kabiliyetini öldürür.** İnsan ne kadar zeki olursa olsun, **“Ben bilirim.”** hastalığına yakalandığında inkişafı durur. Tevazu ise insanı küçültmez; başkalarının aklını, tecrübesini, ilmini kendi aklına katmasını sağlar. Böylece bir insan tek bir ömür yaşadığı hâlde, kendisinden önceki nice büyüklerin ömürlerinden istifade eder.

Ey Nefis!

Ey nefis! **Sen hakikatin sahibi değilsin, talibisin.** Sana düşen, doğruyu söyleyenin yaşına, makamına, tahsiline değil; söylediği sözün doğruluğuna bakmaktır. Sana bir hakikat gösterildiğinde **“Ben bunu zaten biliyordum.”** deme; **“Allah razı olsun, demek burada benim görmediğim bir taraf varmış.”** de.

Birinin senden üstün bir meziyetini gördüğünde rahatsız olma. Ondan istifade et. Birisi yanlışını söylediğinde öfkelenme. Belki Allah senin kusurunu onun diliyle sana gösteriyor. **Nasihat karşısında nefsin kabarıyorsa, bil ki söz tam da yaranın üzerine gelmiştir.**

Nefis “Ben oldum.” der; hakikat ise “Daha yolun başındasın.” der. Gurur insanı kendi birikimine mahkûm eder, tevazu ise bütün hakikat ehlinin birikimini ona sermaye yapar.